

ДИГИТАЛНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ – НЕОБХОДИМО УСЛОВИЕ ЗА БЪДЕЩИЯ УЧИТЕЛ ПО МУЗИКА

Ралица Димитрова

Резюме: Ситуирането на учебния процес в електронна среда през март 2020 г., поради епидемиологичната обстановка и разпространението на коронавирусна инфекция (COVID-19) в страната, постави нови предизвикателства пред училищното образование. Статията представя общ преглед на уменията, които трябва да притежават бъдещите учители по музика, за реализиране на обучение по музика в електронна среда. Акцентира се върху потребността от дигитално подготвени учители по музика, които да реализират целите на обучението както в присъствена, така и в електронна среда. Изведени са примерни дейности, в хода на които се реализират компетентности, осигуряващи безпрепятствена професионална реализация в сферата на училищното образование.

Ключови думи: дигитална компетентност, музика, обучение, електронна среда

DIGITAL COMPETENCE – A NECESSARY CONDITION FOR THE FUTURE MUSIC TEACHER

Ralitsa Dimitrova

Abstract: Summary: The situation of the educational process in the electronic environment in March 2020, due to the epidemiological situation and the spread of coronavirus infection (COVID-19) in the country posed new challenges to school education. The article presents an overview of the skills that future music teachers must have to implement music education in an electronic environment. Emphasis is placed on the need for digitally trained music teachers to realize the learning objectives in both face-to-face and electronic environments. Exemplary activities have been carried out in the course of which competencies are realized, which will ensure unhindered professional realization in the field of school education.

Keywords: digital competence, music, training, electronic environment

УВОД

Необходимостта от социално дистанциране, наложено поради пандемичната обстановка в страната и разпространението на коронавирусна инфекция (COVID-19) през месец март 2020 година, подтикна съвременното общество към дигитално общуване, подчинено на информационните и комуникационните технологии (ИКТ). Дигиталните технологии направиха комуникацията между хората възможна и дадоха нова насока на училищното образование.

Извеждането на учебния процес от класната стая и ситуирането му в електронна среда през март 2020 година показва необходимост от разгръщане на личностни и професионални компетентности в учителите. Оптимизирането на методите и формите на работата за обучение в електронна среда наложи адаптиране и реализиране на учебното съдържание посредством средствата на информационните и комуникационни технологии. Училищното образование се изправи пред невъзможността за реален контакт между учители и ученици, което доведе до търсене на работещи механизми, приложими в сферата на образованието. Промените в училищното образование засегнаха не само ученици и учители, но и студентите, обучаващи се в педагогически направления. Учебната програма на студентите с педагогически профил залага провеждане на учебни практики, осигуряващи възможност за наблюдение на взаимодействието и комуникацията в реална работна среда (класната стая) между ученици и учители, и провеждане на стажантска практика, даваща възможност на студентите на практика да приложат придобитите знания от своето обучение.

ПОСТАНОВКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Настоящата разработка има за цел да покаже необходимостта от дигитално подготвени учители по музика с налични умения и знания за реализиране на обучение по музика както в присъствена, така и в електронна среда.

Изследването се реализира с 9 студенти, редовно обучение от IV курс, специалност „Музика“, ФНОИ, СУ „Св. Климент Охридски“, гр. София.

Основен метод за реализиране на изследването е наблюдението. То целенасочено обхваща учебната дейност на студентите за периода октомври 2020 г. – юни 2021 г. по дисциплините: *Методика на обучението по музика V – XII клас*, *Текуща учебна практика V – XII клас*, *Хоспитиране V – XII клас* и *Стажантска практика*.

Обучението в електронна среда наложи приспособяване на студенти и преподаватели към дистанционното общуване за нуждите на учебния процес. Предизвикателствата, пред които се изправиха участниците в учебната дейност, се концентрираха в запознаване и използване на

дейностите и ресурсите в системата Мудъл (Moodle), посредством която се реализира учебната работа по дисциплините: *Методика на обучението по музика V – XII клас*, *Текуща учебна практика V – XII клас*, *Хоспитиране V – XII клас*. Търсенето на ефективни методи и форми на работа, чрез които да се осигури качествено обучение, наложи развиване на дигитални умения като необходимо условие за провеждане на обучение в електронна среда.

За реализиране на дисциплината *Хоспитиране V – XII клас* за учебната 2020/2021 г. в процеса на хибридно обучение в базовото 51 СУ „Елисавета Багряна“, гр. София, студенти, учители и ученици провеждаха своята учебна дейност в платформите *Zoom*, *Google meet* и *Classroom* посредством общ профил в *gmail*. В хода на осъществяване на връзка между ученици и студенти се констатираха затруднения от страна на студентите, което показва необходимост от обучаване на студентите в работа с интернет платформи за онлайн комуникации (*Classroom*, *Zoom*, *Google meet*, *Microsoft teams*). Констатираните трудности в процеса на реализиране на наблюдение в базовото училище сигнализираха за необходимост от целенасочена работа в посока на повишаване на дигиталните умения на студентите.

Европейската рамка за дигиталната компетентност на учителите залага „набор от специфични умения“ (DigCompEdu, 2017), насочени към повишаване на нивото на тази компетентност и насърчаване на включването на иновациите в образованието. Заложените 6 области на дигитална компетентност (професионална ангажираност, дигитални ресурси, преподаване и учене, оценяване, овластяване на учащите) съставят комплекс от умения, които трябва да притежава всеки учител в системата на училищното образование. Използването на дигиталните технологии за комуникация с ученическия и учителския колектив е базисно умение за бъдещия учител. Създаването и споделянето на дигитални ресурси, приложими в учебната работа на учителя за онагледяване на учебното съдържание, налагат притежаване на умения в сферата на ИКТ. Това показва, че за нуждите на учебно-възпитателния процес бъдещите учители трябва да имат познания за осъществяване на обучение посредством „мултимедийни образователни продукти“¹ (Lazarova-Georgieva, 2012: 195).

Според Националната квалификационна рамка (Министерски съвет, 2012) студентите трябва да притежават фактологични и теоретичните знания, чрез които да реализират своите професионални компетентности.

1 Мултимедийните образователни продукти са специално създадени за целите на обучението. Осигуряват интерактивна поддръжка на звук и видео, т.е. могат да обединят четирите вида информация: текст, статични изображения, звук и динамични изображения (Lazarova-Georgieva, 2012: 195).

Реализирането на обучение по музика в електронна среда предполага, че наред със специфичните теоретични и практични знания по музика учителят на XXI век трябва да има познания и умения в областта на интернет ресурси, които могат да бъдат приложими в учебния процес:

- интернет приложения (*Classroom, Zoom, Google meet, Microsoft teams*) – свободното боравене с тях дава свобода за успешна комуникация с ученическия и учителския колектив;
- нотописни програми (*Finale, Sibelius*) – използването им за илюстриране на елементите на нотописа предполага възможност новото знание за учениците да се адаптира и представи посредством средствата на ИКТ. Процесът на усвояване и затвърждаване на елементите на нотописа посредством въвеждане на нотен материал в компютърна партитура позволява разнообразни дейности като: възпроизвеждане на създадената композиция, транспониране на творбата, прослушване на композицията посредством изпълнение на различни музикални инструменти, задаване на промени, отнасящи се до темпото и динамиката при изпълнение;
- програми за монтаж и аранжиране на музика (*Camtasia Studio, Filmora, Sony Vegas Pro*) – практическите умения за обработка на видео и аудио информация дават широк спектър от възможности (реализиране на концертна програма в електронна среда, видео урок, създаване на инструментал към песен), които са напълно приложими за обучението по музика в електронна среда.

Дигиталните умения на студентите от специалност *Музика* в посочените области ще осигурят практическа възможност за адаптиране на учебния материал за нуждите на дистанционното обучение в електронна среда. Тесните познания по гореизложените области гарантират създаване на продукт (видео урок, инструментал, нотен материал), приложим за целите на учебната работа по музика в общообразователното училище.

За формирането на този нов учебен опит студентите от специалност *Музика* бяха изведени извън дейностите и ресурсите, които предлага системата Moodle, и провокирани да приложат своите умения и знания в друга интернет платформа (*Google meet, Zoom, Google Classroom, Microsoft Teams*). Поставянето на това условие е продукувано от заложената в Европейската рамка за дигиталната компетентност на учителите *Професионална ангажираност*, която е насочена към използването на дигиталните технологии при взаимодействието с ученици и за индивидуално професионално развитие. Избраните платформи са съобразени с реализирането на учебна дейност в базовото на специалността училище – 51 СУ „Елисавета Багряна“, гр. София, и чрез тях се предвижда възможност за провеждане на стажантска практика на студентите от специалност *Музика* в последния, осми семестър от тяхното обучение.

Дефинирането на условието на финалното задание в дисциплината *Методика на обучението по музика V – XII клас* дава подробни указания за изготвянето на дигитален ресурс върху учебното съдържание по музика, представящ ново знание за учениците от пети до десети клас. Задължително условие е в представения дигитален ресурс да присъстват трите основни дейности: възприемане (слушане на музика), възпроизвеждане (пеене) и творчество.

Практико-приложната насоченост на поставената задача се реализира в дисциплината *Текуща учебна практика V – XII клас* чрез представяне на разработения от студента дигитален ресурс (видео урок, презентация, инструментал) посредством интернет платформа, различна от Moodle – *Google meet, Zoom, Google Classroom, Microsoft Teams*, и провеждане на час по музика пред останалите колеги от курса.

Това поставя студента в ролята на учител, който организира онлайн среща във виртуална класна стая, осигурява безпрепятствено присъствие в нея на своите колеги и провежда учебен час по музика в електронна среда чрез предварително подготвени дигитални ресурси.

Дадените указания за създаването на дигитален учебен ресурс и представянето му в електронна среда, различна от Moodle, трябва да бъдат следвани от студентите при изпълнението на заданието:

Избиране на клас и тема от учебното съдържание по музика V – X клас.

Запознаване със съдържанието на учебниците, представящи избраната тема.

- Адаптиране на учебното съдържание за нуждите на електронната среда, посредством презентация, видео урок, инструментал.
- Избиране на интернет платформа.
- Създаване на виртуална класна стая.
- Осигуряване на безпрепятствено присъствие на всички наблюдаващи чрез изпращане на линк към всички участници, предварително ситуирани в Moodle.
- Представяне на урок по музика пред останалите студенти от курса въз основа на предварително изработени дигитални ресурси.
- Заданието е със срок от две седмици, като в него взимат участие 9 студенти от IV курс, специалност *Музика*.

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

Настоящата разработка насочва вниманието към необходимата и актуалната към днешния момент педагогическа подготовка, която трябва да притежават бъдещите учители по музика, за реализиране на обучение по музика в електронна среда. На преден план се извежда необходимостта от дигитална компетентност, която ще позволи адаптиране на учебното съдържание за нуждите на образователния процес,

ситуиран във виртуалната класна стая. Според Съев студентите трябва да притежават редица умения, които ще гарантират ефективното им участие в процеса на обучение в електронна среда. Той разделя уменията в шест групи: „традиционни умения (четене на академичен текст, самостоятелно намиране на учебни ресурси), компютърни умения (работа с операционна система и офис приложения), умения за работа с електронна учебна среда (ползване на различните информационни и комуникационни функции на средата), умения за участие в компютърно опосредствана комуникация (използване на различни софтуерни приложения), умения за електронно учене (умения за учене в електронен контекст), умения за учене чрез сътрудничество и учене в екип“ (Saev, 2010: 160).

В хода на направените наблюдения се констатира, че нито един от студентите няма технически затруднение в процеса на създаване на дигитални ресурси, реализиращи образователни цели по учебния предмет Музика. Това може да се обясни с изучаването на дисциплините: Компютърен нотопис и приложна оркестрация (в трети и пети семестър), Музикални компютърни технологии (в четвърти семестър), Мултимедийно учебно съдържание (в часа по музика в шести семестър) и Звуков дизайн (в седми семестър).

Съдържателната част на представените ресурси отговарят на условието за присъствие на основните дейности (възприемане, възпроизвеждане и творчество), чрез които се изграждат музикалноизпълнителските и музикалноаналитичните компетентности в учениците. Видео уроците са с ясно очертани уводна, същинска и заключителна част, в които са разположени дейностите и се въвежда новото знание за учениците. За правилното композиране на урока по музика пряко отношение имат дисциплините Методика на обучението по музика I – IV клас и Методика на обучението по музика V – XII, които запознават студентите със спецификата на учебното съдържание в съответния етап, с методите и формите на работа, необходими за осъществяване на качествено обучение по музика.

В процеса на провеждане на час по музика в електронна среда при четирима студенти се констатира технологична бариера и затруднение при работа с избраното от тях интернет приложение, а именно:

- трудност при инсталиране и регистриране в приложението;
- затруднения при създаване на виртуална класна стая;
- затруднения при изпращане на линк към останалите участници;
- затруднения при озвучаване на презентациите.

Посредством допълнителна работа със студентите, изпитващи технологични затруднения, поставеното задание се изпълни успешно. Доказателство за това е успешното реализиране на проведената в осми семестър на учебната 2020/2021 г. стажантска практика за студентите

от IV курс, специалност Музика. Поради епидемиологичната обстановка в страната студентите стартираха своята стажантска практика, като показаха комплекс от дигитални умения, които им позволиха да адаптират и реализират учебното съдържание по музика в електронна среда. За нуждите на такова обучение студентите разработиха ресурси (видео уроци, караокеа, инструментали и дигитални тестове), които приложиха в своята стажантска практика.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Адаптирането и представянето на урок по музика в електронна среда спомага за повишаване на уменията на студентите чрез развиване на редица компетентности:

- Цифрова компетентност² – познаването и разбирането на цифровите технологии разкрива възможност за общуване, търсене, събиране и споделяне на информация, изискваща критичен и отговорен подход при нейното използване. Успешното реализиране на учебен час в електронна среда осигурява нов учебен опит за студента през стажантската практика в последния осми семестър и за предстоящата професионална реализация в учителската професия.
- Многоезикова компетентност – тази компетентност определя способността за ефективно използване на различни езици за разбиране и тълкуване на понятия в устен и в писмен вид. При избора на интернет приложения и работата с тях за реализиране на поставената задача студентът е изправен пред езикова бариера, чието преодоляване гарантира положителен опит от проведената дейност.
- Личностна компетентност, социална компетентност и компетентност за придобиване на умения за учене – тази компетентност се изразява най-общо в уменията на човек да разсъждава и да проектира конструктивно своето време за търсените цели. Реализирането на поставената пред студентите задача ще осигури увереност в техните знания и способности за преподаване на учебното съдържание в електронна среда. Това умение ще се преобразува в положителна нагласа и „любопитство за търсене на възможности за учене и развитие в различни жизнени контексти“ (OV S189, 2018: 10). Постигането на определена цел, която

2 Цифрова компетентност – препоръката на Съвета на Европейския съюз от 22 май 2018 година относно ключовите компетентности за учене през целия живот определя цифровата компетентност като „уверено и отговорно ползване и ангажираност с цифровите технологии за учене, на работното място и за участие в обществото. Тя включва информационна грамотност и грамотност по отношение на данните, общуване и сътрудничество, медийна грамотност, създаване на цифрово съдържание, безопасност, решаване на проблеми и критично мислене.“ (OV S189, 2018: 9).

се изразява в мотивация за работа по поставен проблем, ще повиши нивото на ангажираност на студента. Мобилността, която предлага дистанционното обучение, дава достъп до неограничени ресурси, които могат да бъдат използвани за целите на обучението. Водещ фактор при работата на студента в електронна среда е умението да координира своите действия съгласно търсения резултат и изпълнението на поставената задача.

- Предприемаческа компетентност – основава се на творческо и критично мислене. В основата на предприемаческата компетентност е способността за решаване на проблеми. Справянето с несигурността в организирането и провеждането на час в електронна среда, рискът от евентуален неуспех при проблем с интернет връзката или интернет приложението води до формиране на решителност и до поемане на инициативност в критични ситуации.
- Компетентност за културна осведоменост и изява – изразява се в ангажираност за разбиране, развиване и изразяване на собствените идеи. Положителният опит от представяне на тематичен урок по музика посредством интернет платформа, различна от Moodle, се реализира в продуктивност на базата на търсенето на иновационни решения за адаптирането и оптимизирането на учебния процес по музика.

Посочените ключови компетентности осигуряват умения и знания, които бъдещите учители по музика трябва да притежават. Техният опит от проведената дейност ще намери приложение в педагогическата им реализация. Според Националната квалификационна рамка (Министерски съвет, 2012) с придобиването на своята бакалавърска степен студентът трябва да има и придобит практически опит посредством нови, нестандартни подходи и решения. Търсенето на иновационни решения, които да гарантират качествено обучение в електронна среда, е актуален проблем за образователната система.

Оптимизирането и адаптирането на учебното съдържание за нуждите на обучението в електронна среда изисква справяне с редица предизвикателства, пред които се изправят бъдещи и настоящи учители по музика:

- технически познания за онлайн платформи и приложения за осъществяване на връзка с учениците;
- контрол върху моментното възприемане на новото знание от учебното съдържание;
- контрол върху дейността възпроизвеждане при синхронно изпълнение на песен или ритмичен съпровод;
- адаптиране на учебното съдържание спрямо електронната среда;
- задържане на вниманието и концентрацията на учениците.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на направените наблюдения може да се обобщи, че решението за качествено провеждане на обучение по музика в електронна среда, за нуждите на общообразователното училище, е в дигитално подготвените учители, имащи необходими практични и теоретични знания и умения за адаптиране и представяне на учебното съдържание посредством ИКТ. Това налага необходимост от развиване на дигитална компетентност в студентите, която да осигури възможност за разработване на дигитални ресурси върху учебното съдържание. Според Велева „днес учебният процес е немислим без използването на непечатни медии или електронни средства за комуникация, чрез които се провокира активността на обучаемите, стимулира се мотивацията им за учене, желанието им за участие в процеса на обучение, стремежът им за успеваемост“ (Veleva, 2016: 49).

Перспективата в развитието на образованието е насочена към подобряване на качеството и ефективността на обучението. Обучението в електронна среда е реалност, пред която се изправят действащи и бъдещи учители в системата на образованието. Дигиталната компетентност е необходимо условие за качествената подготовка на бъдещите учители по музика. Развиването и подобряването на дигиталните умения на студентите ще осигури безпрепятствена професионална реализация в сферата на училищното образование.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Велева, Б. (2016) Електронни форми на дистанционно обучение по немски език за студенти от специалност „Международни отношения“ – В: Сборник с научни доклади от Шеста национална конференция „Електронното обучение във висшите училища.“, (с. 47-52) София: УИ „Св. Климент Охридски“. [Veleva, B. (2016) Elektronni formi na distantsionno obuchenie po nemski ezik za studenti ot spetsialnost „Mezhdunarodni otnoshenia“ – V: Sbornik s nauchni dokladi ot Shesta natsionalna konferentsia „Elektronnoto obuchenie vav visshite uchilishta,“ (s. 47-52) Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski“.]
- Лазарова-Георгиева, С. (2012) Обучение в дигитална среда. Велико Търново: УИ „Св. Св. Кирил и Методи“ [Lazarova-Georgieva, S. (2012) Obuchenie v digitalna sreda. Veliko Tarnovo: UI “Sv.Sv. Kiril i Metodii“.]
- Съев, С. (2010) Педагогически поглед върху компетентностите на електронния студент. – В: Съвременното обучение между теорията и практиката. (с. 158-166) София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2010. [Saev, S. (2010) Pedagogicheski pogled varhu kompetentnostite na elektronnia student. – V: Savremennoto obuchenie mezhdu teoriyata i praktikata. (s. 158-166) Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski“.]

Наредбата за изменение и допълнение на Наредба № 10 от 2016 г. за организация на дейностите в училищното образование (ДВ, бр. 73 от 2016 г.)

<https://www.lex.bg/en/laws/ldoc/2136904663> (прегледан на 27.04.2021)

[Naredbata za izmenenie i dopalnenie na Naredba № 10 ot 2016 g. za organizatsia na deynostite v uchilishtnoto obrazovanie (DV, br. 73 ot 2016 g.)

<https://www.lex.bg/en/laws/ldoc/2136904663> (accessed 27.04.2021)]

Национална квалификационна рамка на Република България <https://www.aubg.edu/documents/1536>, (прегледан на 27.04.2021) [Natsionalna kvalifikatsionna

ramka na Republika Bulgaria <https://www.aubg.edu/documents/1536>, (accessed 27.04.2021)

Официален вестник на Европейския съюз. С 189/ 22.05.2018 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:189:FULL&from=BG> [Ofitsialen

vestnik na Evropeyskiya sayuz. S 189/22.05.2018 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:189:FULL&from=BG>]

За автора:

Ралица Димитрова – г-р, главен асистент във „Факултет по науки за образованието и изкуствата“, катедра „Музика“.

E-mail: r.dimitrova@fnoi.uni-sofia.bg

About the Author:

Ralitsa Dimitrova – PhD, Senior Asst. Prof. in “Faculty of Educational Studies and the Arts”, Department „Music“.

E-mail: r.dimitrova@fnoi.uni-sofia.bg